

A Glimmer of Hope in the Darkness of Galus: Transforming a Pile of Thorns into a Mountain of Strength

1) דרך ה' – חלק א, פרק ב (ר' משה חיים לוצאטו זצ"ל)
הנה, התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו יתברך שמו לזולתו. והנה תראה, כי הוא לבדו יתברך שמו השלמות האמיתי המשולל מכל החסרונות, ואין שלמות אחר כמוהו כלל. ונמצא שכל שלמות שידומה, חוץ משלמותו יתברך, הנה איננו שלמות אמיתי, אלא יקרא שלמות בערך אל עניין חסר ממנו, אך השלמות בהחלט אינו אלא שלמותו יתברך. ועל כן בהיות חפצו יתברך להטיב לזולתו, לא יספיק לו בהיותו מטיב קצת טוב, אלא בהיותו מטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו...

2) פרי צדיק – ראש חודש אדר (ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע)
ויש לומר בזה דהנה באמת החודש אב שנוצר באות ט' הוא מבחינת אור כי טוב שנברא בששת ימי בראשית שהוא התגלות האור כי טוב בתורה שבכתב, שעל זה מרמז חמש פעמים אור (בראשית רבה ג', ה') רק מפני שלא היה העולם כדאי נגנו אותו האור. וכן חודש אב היה מוכן בעצם להתגלות אור הזה... שהיה מוכן בעצם לבחינת המשוש והתגלות האור כי טוב בראשית הבריאה. אמנם לאחר הקלקול נעשה טוביה גניז בגויה, וזהו הענין שממעטין בשמחה מפני שהוא בהסתתר ובהתכסות עד עת קץ לעתיד לבוא.

3) זכריה – פרק ח, פסוק יט
כֹּה אָמַר ד' צְבָאוֹת צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמֶת וְהַשְּׁלוֹם אָהְבוּ.

4) מסכת פסחים דף נ.
"וְהָיָה ד' לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ד' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד" (זכריה יד, ט). אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

5) צל"ח – מסכת פסחים דף נ. (ר' יחזקאל לנדא זצ"ל, בעמ"ס נודע ביהודה [1713-1793])
...כתיב "אוֹדֶךָ ד' כִּי אֶנְפַּתְּ בִּי" (ישעיה יב, א), לפי שמעליון לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפ"י הפרעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצה"ר ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי, וכמו כן לעתיד לבוא כשנזכה לזה במהרה, נאמר ביום ההוא "אוֹדֶךָ ד' כִּי אֶנְפַּתְּ בִּי", שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקב"ה לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מדת הדין, ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוהר"ר אפרים זצ"ל.¹

¹ ר' אפרים רישר זצ"ל, מגיד דק"ק בראד

6) ברוך שאמר – תפלות השנה, עמ' לא (ר' ברוך הלוי עפשטיין זצ"ל, בעמ"ס תורה תמימה)
 "ותגמלנו תסדים טובים". וכן בחתימת התפלה, הגומל חסדים טובים. ולכאורה הלשון טובים מיותר, כי הן מדת החסד, כשהיא לעצמה, בודאי טובה היא, כי על כן נקראת חסד, ואין חסד לרעה? אך הביאור הוא כי ישנם שני אופני חסד, יש חסד כזה אשר נפשו של אדם תאבה להשנותו, כגון מי שזכה בגורל או הרויח בעסק הוא רוצה בהשנות חסד כזה שיזכה וירויה. ולא כן זה שהיה תפוס בבית האסורים לזמן ידוע ועשה ה' עמדו חסד ונתן בלב המלכות להוציאו לחפשי קודם זמנו. והנה חסד כזה אמנם חסד הוא, וראוי להודות עליו לה', אבל הוא חסד רק לשעתו, ואין האדם רוצה בהשנות חסד כזה, היינו שייתפס עוד פעם לבית האסורים ויצא לחופש קודם זמנו. ולכן מבקשים שיגמלנו ה' חסדים טובים שיהיו טובים בעיקרם, ולא שיהיו רק תוצאה מצרה ויגון, וחסרים כאלה טוב שלא תבאנה, כלומר, שלא תקדים רעה להם כמבואר. ועיין עוד לפנינו בבאור הלשון "חיים שתמלא משאלות לבנו לטובה" אשר בברכת החודש.

7) בני יששכר – מאמרי חודש תמוז-אב, מאמר א [מהות החודש], אות ד
 עפ"י קבלת האריז"ל אשר כל החדשים הם בחינת איברי הראש [ליקו"ת פ' בא], והנה ב' החדשים הללו הם בחינת עין ימין (תמוז) ובחינת עין שמאל (אב), וכעת בעוה"ר נאמר "עֵינֵי יְעִיבֵי לְרֵדָה מִיָּם" (איכה א, טז), נ"ל הוא הנרמז בדברי רז"ל כלה (כנסת ישראל) שענינה יפות אין כל גופה צריך בדיקה [תענית כד א] ובהיפך ח"ו וכו'...

8) מסכת פסחים דף מט:

תניא אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב? אמר להן זה נושך ושובר עצם, וזה נושך ואינו שובר עצם:

9) מסכת מכות דף כד:

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו מפני מה אתה מצחק? אמר להם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו מקום שכתוב בו "והזר הקרב יומת" (במדבר א, נא) ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה?! אמר להן לכך אני מצחק דכתיב "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו" (ישעיהו ח, ב) וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב "לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו']" (מיכה ג, יב) בזכריה כתיב "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם" (זכריה ח, ד), עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

10) מסכת סנהדרין דף קא:

אמר רבה בר בר חנה כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם², התחילו הן בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו למה אתה משחק? אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה?! אמר להן לכך אני משחק! כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ, ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מבאיש, ואין

² רשי"י (שם) וז"ל: על עצמו היה אומר שכעס עליו המקום והכביד חוליו.

דובשנו מדביש, אמרתי שמא חס ושלוס קיבל רבי עולמו, ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח...

11) מסכת יבמות דף קכא.

תניא אר"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא. וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי.

12) מסכת מנחות דף כט:

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך? אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתיישרה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י? אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו, אמר לו חזור [לאחורך] חזר לאחוריו ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה?! א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני.

13) אור לשמים – פרשת חקת³ (ר' מאיר הלוי ז"ע, אב"ד בק"ק אפטא [1760-1831])

וז"פ הגמרא (מנחות כט:): רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות, כי הנה כל הנשמות הקדושות והגדולות הקב"ה נוטע אותם במקום עומק הקליפות כדי להכניעם ולברר הני"ק שנשארו בתוכם בעת שבירת הכלים, כמו אברהם היה בן תרח שהיה ראש לעובדי ע"ז, וגם ר"ע היה ממשפחת גרים, ועי"ז כשרצה לעבוד השם היה קשה לו מעשה אבותיו קוצים ודרדרים, וכשאדם מכניע החלק הרע מקרבו ומברר מדותיו גורם יחוד עליון בג"ע, ואח"כ נמשך הדבר לעוה"ז ונעשה מזה הלכה וז"פ על קוץ וקוץ - ממה שעקצו אותו כקוצים וברקנים, נעשה מזה תילי תלים של הלכות.

14) ברשאים – פרק ג, פסוק יח

וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה.

15) תלמוד ירושלמי – מסכת יומא – פרק א, הלכה א

אמרו כל דור שאינו נבנה בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו.

16) מדרש איכה רבה – פרשה ד, סימן יד

"ויצת אש בציון" (איכה ד, יא), כתיב "מזמור לאסף: אלקים, באו גוים בנחלתך" (תהלים עט), לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף? ומה אומר? מזמור לאסף?! אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו, וסיידה וכיידה וציירה, ויצא בנו לתרבות רעה. מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות, ושיבר את הקנים. ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים, והיה מזמר. אמרו לו: המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר? אמר להם מזמר אני שהפך חופתו של בנו, ולא שפך חמתו על בנו. כך אמרו לאסף, הקב"ה החריב

³ וכן באור לשמים – פרשת לך לך

היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר? אמר להם מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל; הדא הוא דכתוב "וַיִּצֶת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יְסוֹדֹתֶיהָ".

17) אהל משה – סוף פרשת מטות, "הסוד של ישראל בגלותם" (ר' משה יוסף שיינערמאן)

כתב רבינו ירוחם זצ"ל ממיר⁴ (דעת תורה – מאמרים) בגלות המר הזה, שבמחשכים הושיבנו כמתי עולם, וימי אפלה הם ימינו, ופנים של מעלה נסתרים הם ממנו, ועצמות יבשות אנחנו ואין רוח ונשמה בנו.

אמנם לא כן הוא, אין הגלות משנה את המבנה הרוחני שלנו, ואין החושך מחשיך את אורנו הפנימי, ואין האפלה מאפילה על ימינו ימי קדם, וגם מתוך ההסתר הפנים של מעלה מאירים הם לנו ונשמת שד-י נשמת חיים שוכנת בקרבנו, ואין עצמותינו עצמות יבשות בעצמותן ואין בשרנו בשר המת במקורו, אלא כל עצמותינו תאמרנה, ה' מי כמוך, ומבשרנו נחזה אלוה-ה.

כי הגלות, אינו אלא מבחן לנו וכוור ברזל לצרף אותנו ולזקקנו שנהיה מזוקקים שבעתים, כדי שיזרח עלינו כבוד ה', כי הלא בני אבות אנחנו, ומעשי אבות סימן לבנים, הראשון שנתנסה בגלות היה אברהם אבינו, וכלום היתה הגלות ירידה לו, הלא אך עלי היתה לו וכו'.

כי אמנם, אין עדות על קיומה ושורשה של אומה, בשעה שהיא תקיפה וחזקה, והשעה משחקת לה, והיא מושלת ומשעבדת באחרים, ואף שהשעה ארוכה היא גם של מאות בשנים, הלא זמן חולף הוא, ולא לעולם חוסנה, ולכשתעקר תהיי עקירתה עקירת עולם, ולא יהא גזעה מחליף בארץ, ולא יהי לה שרש, ולפיכך, הרי היא גם עתה, בחסינותה ותקיפותה כמי שלא נזרעה, וכמי שלא נטעה מעולם, וגם נשף בהם, ויבשו וסערה כקש תשאם, אבל ישראל, יש להם זריעה, ויש להם נטיעה, ויש להם שרש, לא אך על אדמתם ובשעת ממשלתם, אלא גם בגלותם ובשעבודם... ישראל גם כשיושבים במחשכים ה' אור להם, וגם בהסתר פנים מציץ הוא להם מן החרכים ומשגיח מן החלונות, ולא ינום ולא יישן שומר ישראל, השומר על קיומם וסגולתם וכו'...

⁴ ר' ירוחם הלוי ליבוביץ זצ"ל, המשגיח ממיר [1873-1936]